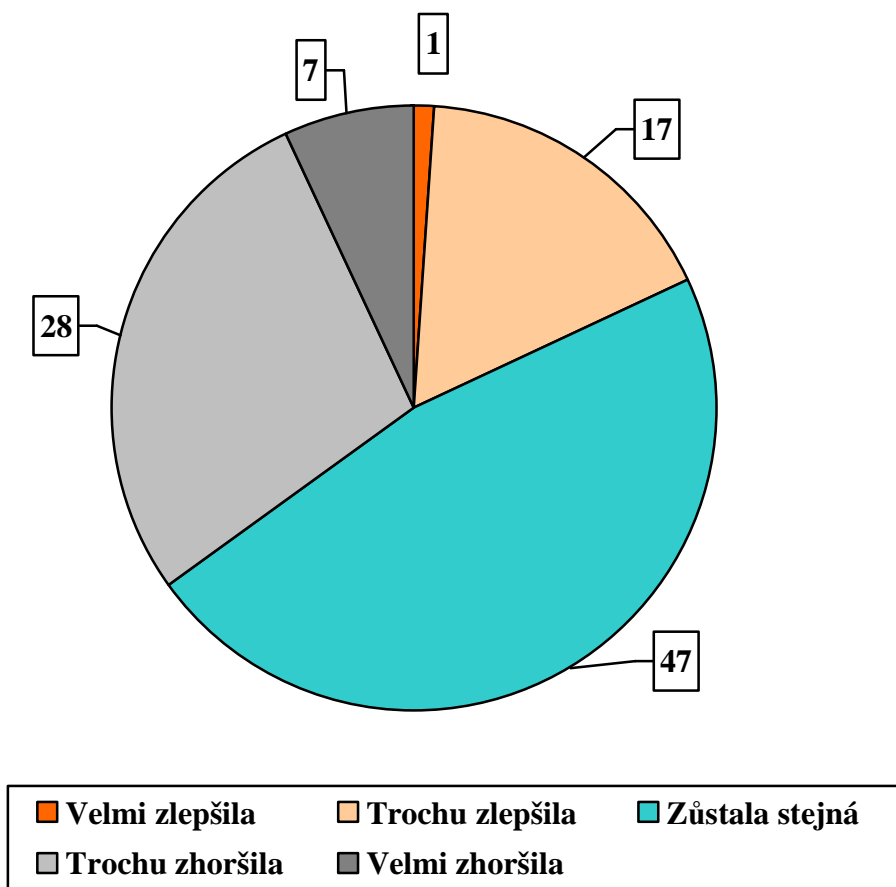

RŮST ČESKÉ EKONOMIKY LIDÉ PŘÍLIŠ NEPOCIŤUJÍ

Uváděné výsledky vycházejí z rozsáhlého reprezentativního výzkumu STEM uskutečněného ve dnech 1. – 7. března 2005. Na otázky výzkumu odpovědělo 1 684 občanů reprezentujících obyvatele ČR starší 18 let. Respondenti byli vybíráni metodou kvótního výběru.

V poslední době se často hovoří o nebývalém oživení naší ekonomiky. Co si o posledním vývoji ekonomické situace naší země myslí veřejnost, zjišťoval STEM v březnu letošního roku. Výsledky mohou na první pohled působit poněkud překvapivě. Je z nich zřejmé, že většina veřejnosti uspokojenost politiků i ekonomů z aktuálního vývoje v ekonomické oblasti nesdílí, naopak je přesvědčena, že v porovnání se situací před dvanácti měsíci se stav naší ekonomiky nezměnil nebo dokonce zhoršil.

Ekonomická situace v ČR se v porovnání se situací před 12 měsíci:

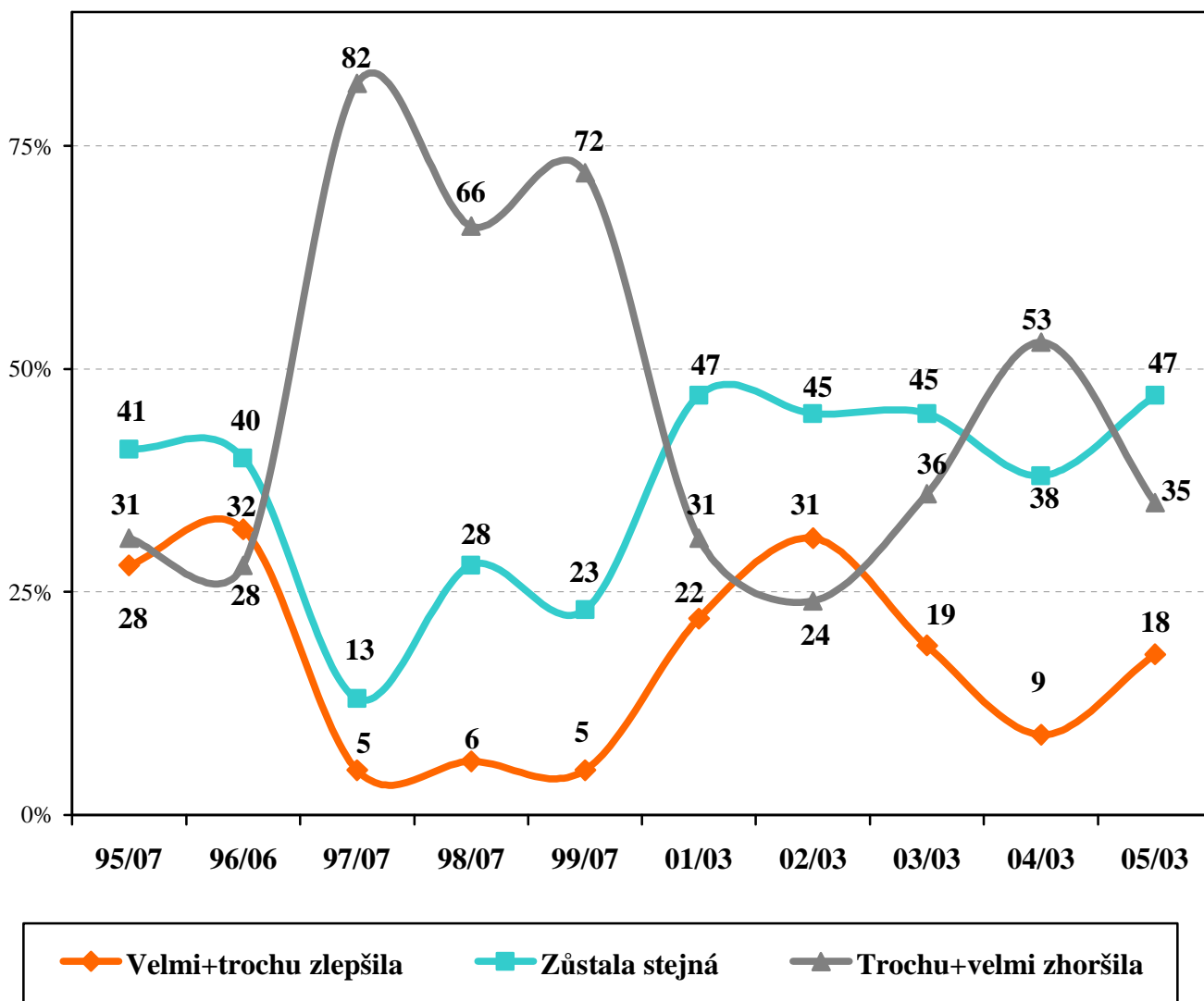
Pramen: STEM, TRENDY 2005/03

Nesoulad mezi objektivními ukazateli stavu ekonomiky na jedné straně a jeho reflexí v očích veřejnosti na straně druhé, o kterém data výzkumu vypovídají, nemusí sám o osobě znamenat ještě nic mimořádného. Z empirických zkušeností je známo, že způsob, jakým lidé hodnotí ekonomickou situaci, není prostým odrazem objektivních kritérií, ale poměrně složitým průnikem celé řady objektivních a subjektivních měřítek. V tomto smyslu citovaný výzkum STEM potvrdil, že pro atmosféru ve společnosti není ani tak důležité, jaká ekonomická situace ve skutečnosti je, ale to, jak ji lidé vnímají.

Pro posouzení kvality aktuálních postojů k ekonomické situaci je vždy důležité porovnání s minulostí. Data STEM ukazují, že názory na vývoj ekonomiky v České republice prošly v uplynulých deseti letech poměrně velkými zvraty. Jeden společný rys si ovšem tyto názory po celou dobu udržely. Byl jím trvale výrazně menšinový podíl pozitivních hodnocení, které by vyjadřovaly pocit zlepšování celkového stavu ekonomiky v naší zemi. Vůbec nejhorší situaci zaznamenaly výzkumy STEM v polovině krizového roku 1997. Tehdy přesvědčení, že naše ekonomika směřuje k horšímu, vystoupalo až na 82 % a podíl optimistických hlasů klesl na 5 %. Období deziluzí z ekonomického vývoje bylo poměrně dlouhé, zřetelnou změnu názorů lze vysledovat až v době kolem roku 2000. Ani potom se však hodnocení stavu ekonomiky nevyvíjelo jednoznačně pozitivně. Zhruba od konce roku 2002 začal opatrný optimismus ve společnosti znovu slábnout až na úroveň 9 % v březnu loňského roku (pokles o 22 % oproti březnu 2002). Začátek letošního roku je od druhé poloviny roku 2002 prvním obdobím, ve kterém lze hovořit o obratu k lepšímu. (Viz graf na následující straně).

Téměř dvacetiprocentní úbytek negativních hodnocení a dvojnásobný podíl přesvědčení o meziročním zlepšení ekonomické situace, zaznamenaný v březnu letošního roku, zároveň dokazuje, že mezi objektivními a subjektivními měřítky stavu ekonomiky určitá vazba existuje. Je to však vazba složitá a nejednoznačná a těžko lze na jejím základě očekávat, že aktuální příznivé ukazatele růstu ekonomiky se adekvátní měrou bezprostředně promítnou do názorů a postojů veřejnosti.

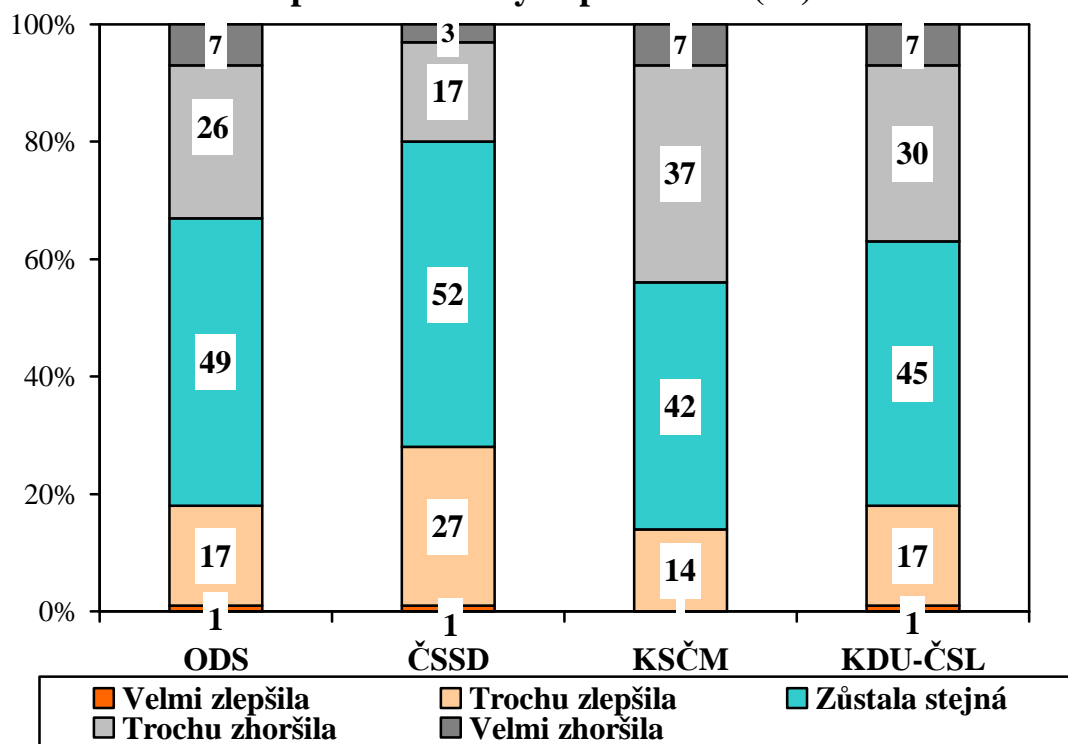
Meziroční bilance vývoje ekonomiky ČR v letech 1995-2005 (%)

Pramen: STEM, série TRENDY 1995 - 2005

Je zajímavé, že na kvalitu názorů na vývoj v ekonomické oblasti nemají prakticky vůbec žádný vliv základní sociodemografické charakteristiky jejich nositelů. V zásadě stejný podíl optimistických nebo naopak skeptických postojů k vývoji ekonomiky v posledním roce nalezneme nejen mezi muži a ženami, ale také mezi osobami všech věkových kategorií a úrovní vzdělání. Velmi podobné názory zastávají rovněž lidé bez ohledu na to, zda se hlásí k levici, politickému středu nebo pravici. Od celospolečenského průměru se zřetelněji odlišují pouze dvě skupiny obyvatel – stoupenci ČSSD (větší důvěra v poslední vývoj ekonomiky) a potenciální voliči KSČM (větší pochyby o růstu ekonomiky).

Názory na vývoj ekonomiky ČR v posledním roce podle stranických preferencí (%)

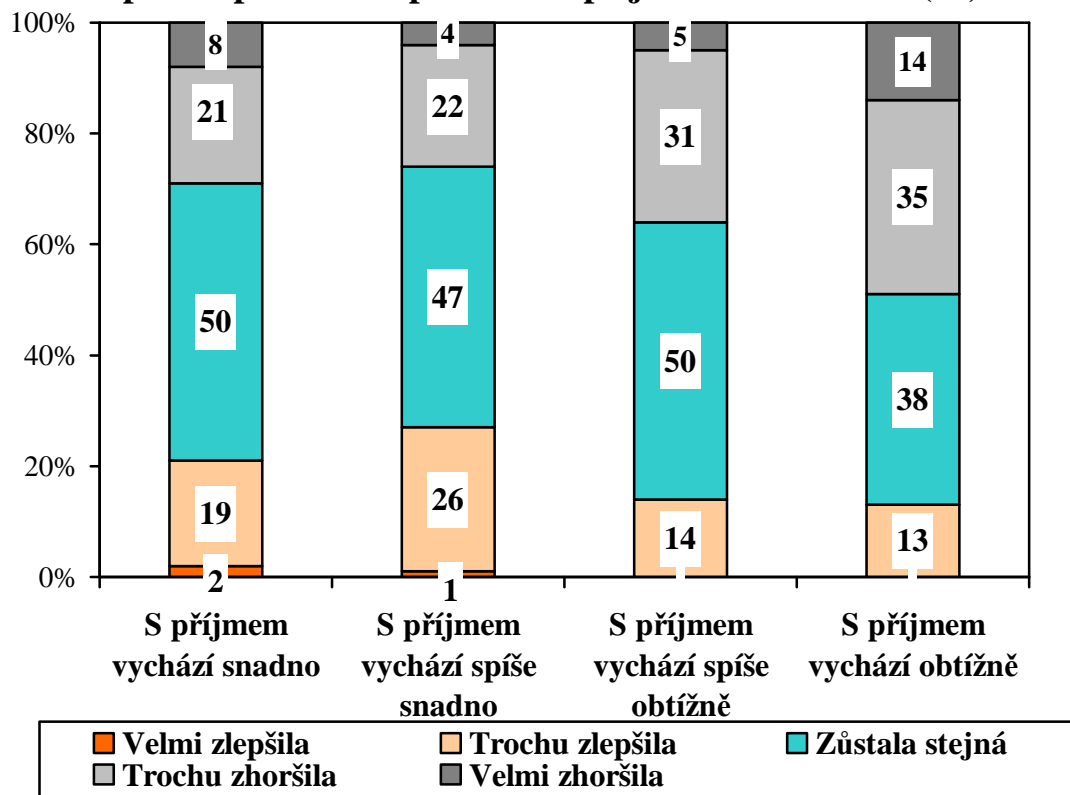

Pramen: STEM, TRENDY 2005/03

Určitá universalita názorů na poslední změny v ekonomice navozuje otázku, kde jsou kritéria, podle kterých lidé obraty v této oblasti poměřují. Data ukazují, že jedním z takových měřítek jsou zkušenosti z celkového vývoje podmínek ve společnosti a očekávání do budoucna. Příkladem, na němž je možné tuto obecnou souvislost ilustrovat, jsou obavy z nezaměstnanosti, které zřetelnou měrou posilují ve vědomí lidí přesvědčení, že se ekonomická situace zhoršuje.

Ještě bezprostředněji je subjektivní hodnocení vývoje ekonomiky odvozeno od materiální situace, ve které se lidé nacházejí. Špatný hmotný standard domácnosti, pocit, že domácnost obtížně vychází se svými příjmy nebo, že je chudá, jsou faktory, které důvěru v pozitivní vývoj ekonomiky snižují.

**Názory na vývoj ekonomiky ČR v posledním roce
podle způsobu hospodaření s příjmem domácnosti (%)**

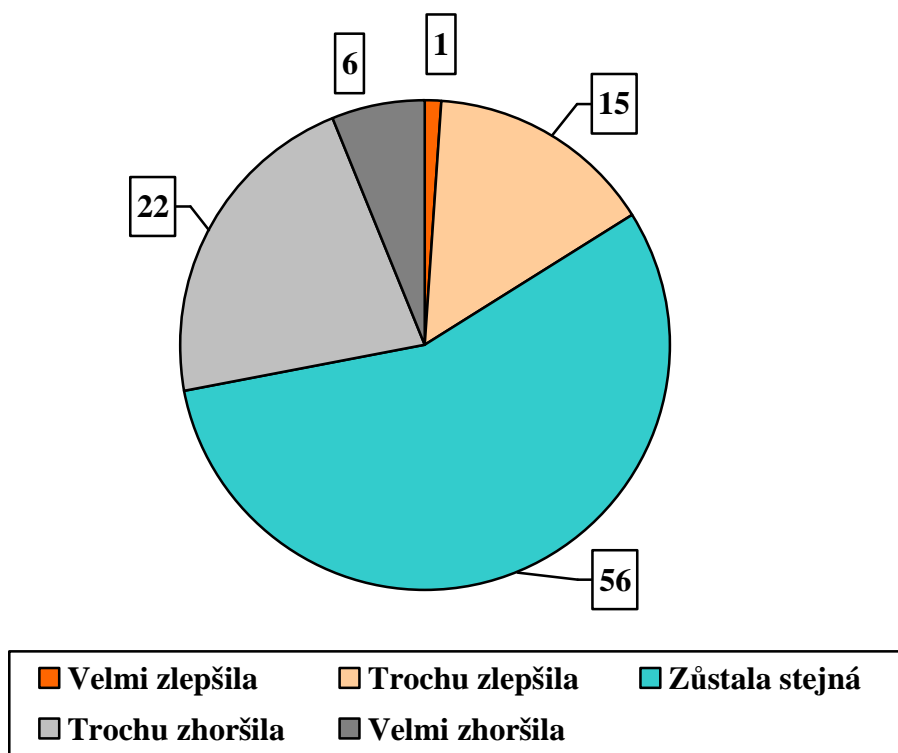

Pramen: STEM, TRENDY 2005/03

Otázku změn finanční situace domácností respondentů sleduje STEM spolu s názory na celospolečenský vývoj v ekonomické oblasti. Ukazuje se, že subjektivní pohled na makro a mikro úroveň ekonomické situace v naší zemi má mnoho společných rysů, ale také jednu podstatnou odlišnost. Tou je větší stabilita, neměnnost, pocíťovaná při hodnocení finanční situace domácností. Zřejmě to je jak na aktuálním hodnocení změn současné finanční situace domácností oproti situaci v loňském roce (zatímco o tom, že ekonomika ČR se v posledních dvanácti měsících nezměnila je dnes přesvědčeno 47 % lidí, u finanční situace domácnosti to je 56 %), tak především při zpětnému pohledu na data z uplynulých deseti let. V nich je trend dlouhodobé stability finanční situace domácností zcela jasně patrný.

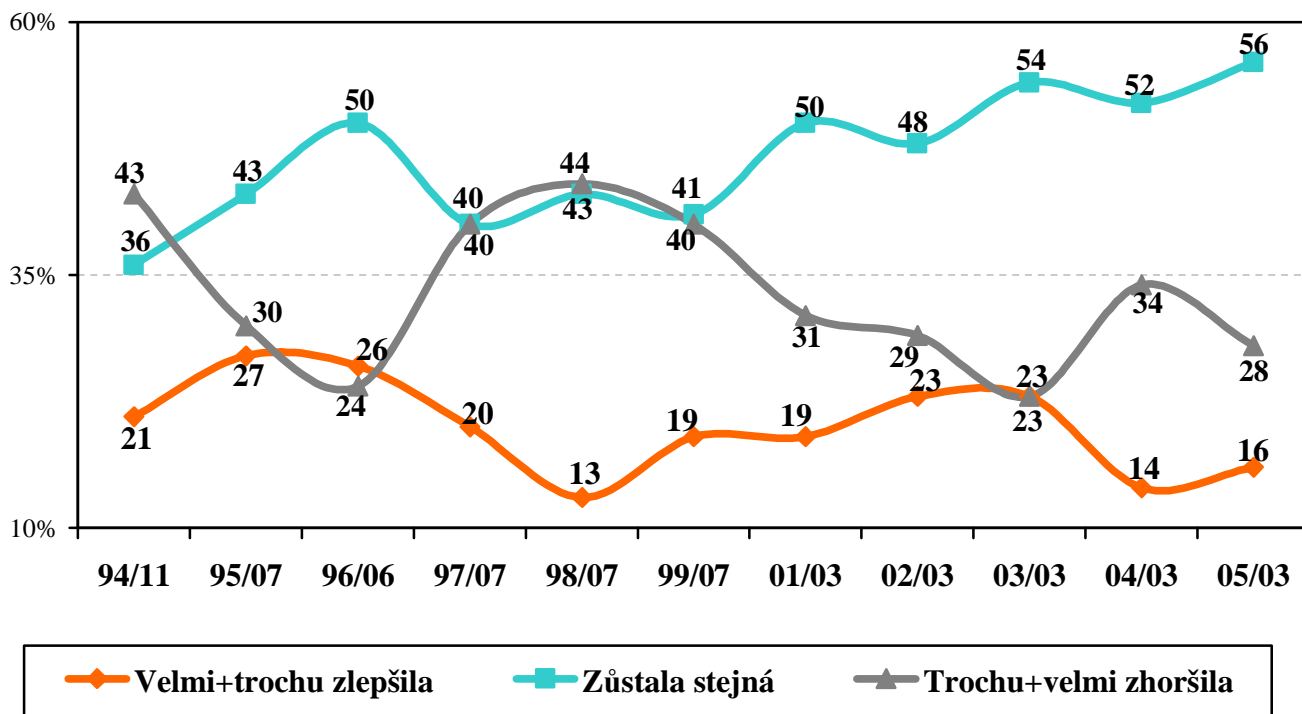
Společným rysem subjektivního hodnocení ekonomiky ČR a finanční situace domácnosti je dlouhodobě nízký podíl optimistů, kteří se domnívají, že se situace mění k lepšímu. Velmi podobný charakter jako v názorech na vývoj celospolečenské ekonomiky a mají i výkyvy v oceňování finanční situace domácností zaznamenané v jednotlivých obdobích posledních deseti let. (Viz grafy na následující straně).

Finanční situace domácností v porovnání se situací před 12 měsíci:

Pramen: STEM, TRENDY 2005/03

Meziroční bilance vývoje finanční situace domácností v letech 1994-2005 (%)

Pramen: STEM, série TRENDY 1994 - 2005

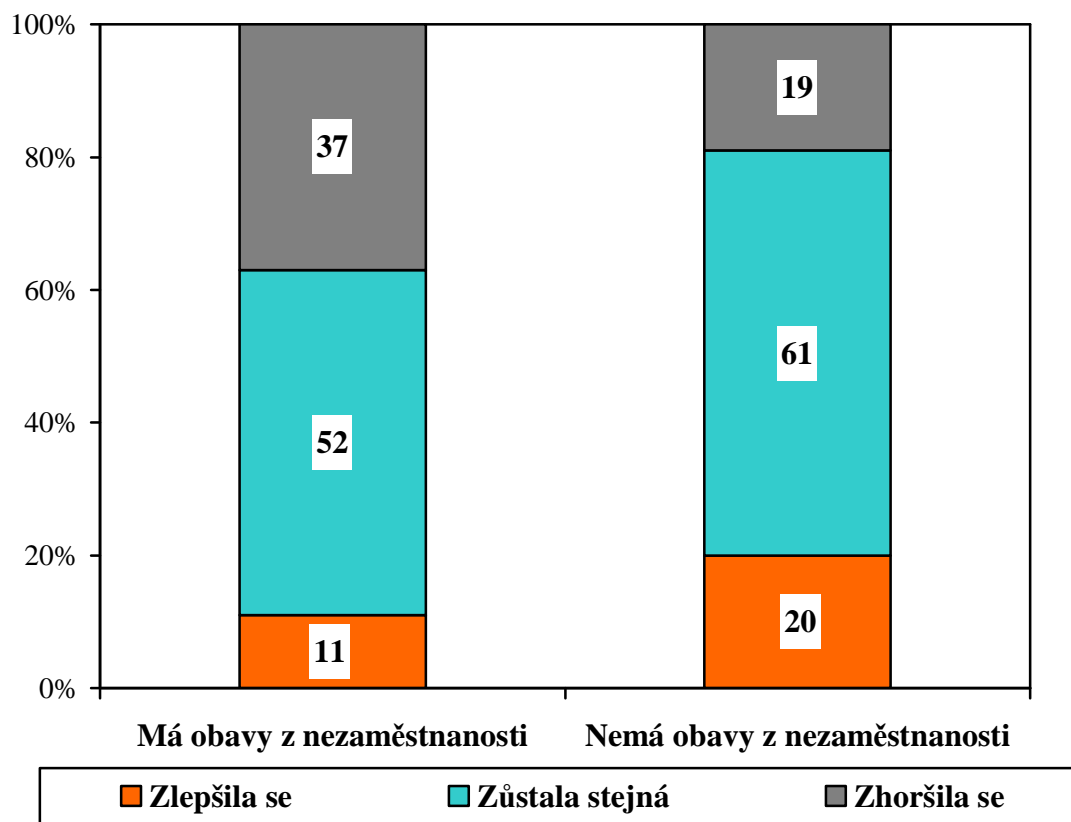
Stejně tak jako názory na vývoj celospolečenské ekonomiky nejsou pouhým odrazem objektivních ukazatelů, tak i oceňování finanční situace domácností není jenom výsledkem „objektivního“ poměřování velikosti finančních zdrojů. Mimo jiné se do něho promítají osobnostní charakteristiky lidí, jejich rozdílné strategie hospodaření, odlišné potřeby a aspirace atd. Zvláštní roli hraje relativní hledisko srovnávání finanční situace vlastní domácnosti se situací jiných rodin.

Celkově lze říci, že postoje k finanční situaci vlastní domácnosti jsou zřetelně více diferencované než postoje k vývoji celospolečenské ekonomiky. Významné rozdíly v subjektivním pohledu na finanční situaci vlastní domácnosti jsou dány věkem a úrovní dosaženého vzdělání. Většími optimisty při meziročním bilancování jsou osoby mladšího středního věku a jedinci s vyšším, zvláště pak vysokoškolským vzděláním (pocit zlepšení finanční situace domácnosti má 22 % lidí ve věku 30 – 44 let, 20 % maturantů a 30 % vysokoškoláků). Nejstarší generace nad 60 let jsou častěji přesvědčeny, že se jejich finanční situace nemění (63%), lidé se základním vzděláním mají zase největší podíl mezi těmi, kteří změny finanční situace své domácnosti pocítují jako změny k horšímu (33 % osob se základním vzděláním a 30 % vyučených).

Podstatný význam pro vytváření postojů k finanční situaci domácnosti má reflexe poměrů ve společnosti a přirozeně také subjektivní vnímání vlastních materiálních poměrů a vlastní životní úrovně. Negativní hodnocení změn finanční situace domácnosti je výrazně častější u lidí, kteří se obávají nezaměstnanosti a u osob, které považují svoji domácnost za špatně zajištěnou nebo chudou.

Subjektivní pohled na makro a mikro úroveň ekonomické situace v naší zemi spolu úzce souvisejí. Stejný názor jak na vývoj ekonomiky v celospolečenském měřítku, tak i na změny finanční situace vlastní domácnosti uplatňuje dnes každý druhý člověk.

**Názory na vývoj finanční situace domácností
v posledním roce podle obav z nezaměstnanosti (%)**

Pramen: STEM, TRENDY 2005/03